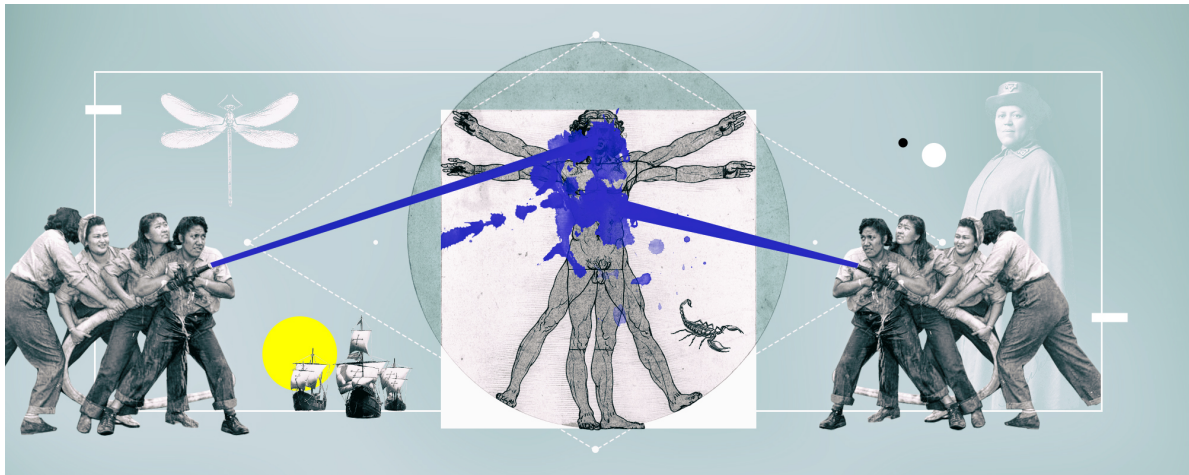

REPRESSIONS, EXCLUSIONS I VIOLÈNCIES MASCLISTES

Violències masclistes? Una anàlisi feminista descolonial

Ochy Curiel

Aquesta ponència va ser presentada a l'XI Congrés Internacional per a l'Erradicació de les Violències Masclistes, organitzat per l'Institut Català de les Dones els dies 22 i 23 d'octubre de 2019.

Abans de res, vull agrair la invitació a aquest congrés i a totes les persones que l'han fet possible, que segur que en són moltes.

M'han proposat fer una ponència sobre estratègies de resistència feminista com a resposta a les violències masclistes, però aprofitant que s'emmarca en el segon bloc sobre violències estructurals i estratègies de resistència, m'agradaria fer una anàlisi més complexa sobre les violències a partir d'una perspectiva feminista descolonial, la corrent teòrico-política des d'on em posiciono des de fa un temps.

Fa més de 10 anys, juntament amb Yuderlys Espinosa i altres companyes, vam començar a construir a Abya Yala el feminisme descolonial, que ha estat producte dels nostres posicionaments dins de tots aquests corrents crítics com el feminisme antiracista, el lesbianisme feminista o el corrent autònom feminista. Nosaltres n'hem estat part activa.

Des d'aquestes aportacions, han estat problematitzades categories que han sigut clau pel feminisme: patriarcat, dones, divisió sexual del treball i el mateix concepte de violència, que inicialment tenien com a punt de partida la universalització de la subordinació de les dones només considerant el gènere (des d'una visió binària i heterocentrada), i no consideraven experiències de dones afectades pel racisme, el classisme, l'heterosexualitat i la geopolítica.

Com a feministes descoloniales entenem la violència estructural lligada a la història de la colonització, que s'inicia el 1492 amb les empreses europees i que posteriorment va anar conformant la *colonialitat del poder*[1], un patró mundial que ha significat relacions socials d'exploració, dominació i conflicte al voltant de la disputa pel control i el domini del treball i els seus productes, la naturalesa i els seus recursos de producció; el sexe i els seus productes, la reproducció de l'espècie; la subjectivitat i els seus productes –materials i intersubjectius, inclòs el coneixement i l'autoritat– i els seus instruments de coerció. Tot això, segons l'antropòloga i teòrica feminista Aníbal Quijano, està entrelligat pel concepte de raça, que classifica i jerarquitzava éssers humans, fins i tot àrees geogràfiques. Quins llocs ocupem les feministes en aquest patró mundial de poder?

El sistema colonial modern ha produït també la *colonialitat del saber*[2], un tipus de racionalitat tècnico-científica, epistemològica, que s'assumeix com el model vàlid de producció de coneixement. Des d'aquesta visió, aquest coneixement ha de ser neutre, objectiu, universal i positiu. Com assenyala el colombià Santiago Castro Gómez, pretén estar en un punt zero d'observació capaç de traduir i documentar amb fidelitat les característiques d'una natura i una cultura exòtica[3]. Aquesta colonialitat del saber la podem entendre, per exemple, quan feministes d'aquí, del nord, estudien a dones de l'anomenat Tercer Món, assumint-les només com a víctimes del patriarcat, sense cap tipus d'agència; o quan les negres, indígenes i migrants són assumides només com a testimonis de les anàlisis feministes. És el que Chandra Mohanty (2008) va denominar *colonianisme epistèmic*.

La 'colonialitat del saber' la podem entendre, per exemple, quan feministes d'aquí, del nord, estudien a dones de l'anomenat Tercer Món, assumint-les només com a víctimes del patriarcat, sense cap tipus d'agència

Però el procés colonial va produir el que Nelson Maldonado (2007) conceptualitza com *colonialitat de l'ésser*, lligada a la noció d'humanitat que va imposar la modernitat occidental, que s'inicia amb el debat sobre si els indis –i després els negres– eren humans. Les femelles i mascles colonitzats no eren dones ni homes, ni eren considerats humans. Aquest fet ha suposat la negació de l'humanitat, la interiorització de poblacions (sobretot indígenes afro-descendents) que han estat considerades com un obstacle per a la cristianització i després per a la modernització. En l'àmbit del feminisme, un exemple d'això és el fet de pensar que moltes dones han de “desenvolupar-se” com les dones blanques per aconseguir un cert grau d'humanitat.

La idea anterior està lligada a la *colonialitat de gènere*, un concepte proposat per Maria Lugones (2008). Per Lugones, el gènere és una categoria moderna colonial, ja que es reconeix el dimorfisme sexual entre homes i dones, des de les experiències de dones i homes blancs i burgesos. Assumeix que l'organització social del «sexe» precolonial va inscriure la diferenciació sexual en tots els àmbits de l'existència, incloent el saber i les pràctiques rituals, l'economia, la cosmologia, les decisions de govern intern i extern de la comunitat.

Així, les femelles no-blanques eren considerades animals en el sentit profund de ser éssers «sense gènere» (com les esclavitzades, per exemple), marcades sexualment com a femelles, però sense les característiques de la feminitat que sí que es va definir per a les dones blanques.

Davant d'això, la pregunta que proposa el feminisme descolonial i que vull proposar aquí és la següent: a quines dones ens referim quan parlem de violència envers les dones o de violències masclistes? Quin tipus de política implica?

Les feministes descoloniales, com també moltes dones afros, negres i indígenes, hem estat actives a l'hora de denunciar les violències denominades masclistes. Això no obstant, les nostres lluites no es limiten a la qüestió del gènere, com la majoria dels feminismes hegemònics –que majoritàriament són blancs, no només per color de la pell, sinó també en les seves ideologies i teoritzacions–.

Les violències que s'exerceixen cap a moltes de nosaltres són de molts tipus i, al mateix temps, es relacionen de forma imbricada: violències racistes, heterosexistes, classistes; violència per l'espoli dels nostres pobles per part de les grans transnacionals del nord, o pel militarisme capitalista, la qual cosa ens segueix deshumanitzant igual com passa des del 1492.

Per tot això, les nostres lluites i resistències han estat múltiples. Estem compromeses amb una lluita contra totes les opressions, la qual cosa implica entendre que no només són les dones les que estan afectades per la violència estructural, sinó també homes i persones trans que no han tingut privilegis de raça, classe i nacionalitat. Avui posem límits a aquest separatisme que fa fragmentar la mirada de les opressions i les violències. Apostem per una política comunitària, on de forma col·lectiva i des de subjectes múltiples (dones, homes, persones trans, migrants, etc) puguem lluitar contra aquest monstre modern colonial, que ens fa enfortir l'individualisme liberal, que ens fa separar les lluites per identitats o per diferències.

En aquestes comunitats, definides no necessàriament des d'allò territorial sinó des dels projectes polítics, abordem les violències masclistes, però també les violències racistes, heterosexistes, nacionalistes i militaristes.

No assumim la política de la interseccionalitat^[4] perquè aquesta, el que fa, és reconèixer múltiples eixos de diferència sense preguntar com es van produir aquestes diferències. Per tant, és una política liberal que s'inscriu en un multiculturalisme liberal. El nostre interès és poder explicar històricament que dones, negres, indígenes, lesbianes o trans són categories i identitats que han estat producte de l'opressió i que, si bé es fan servir amb objectius estratègics per a la política, ens interessa actuar per a eliminar totes les opressions, no només per a reconèixer les diferències que van produir. Per tot el que s'ha exposat anteriorment, doncs, un feminisme que pensi que la seva lluita és únicament contra la violència masclista, serà un feminisme racista i classista i, per tant, colonial.

1 —

(Quijano, 2000)

2 —

(Lander, 2003)

3 —

(Castro-Gómez 2007)

(Quijano, 2000)

2 —

(Lander, 2003)

3 —

(Castro-Gómez 2007)

4 —

(Crenshaw, 1993)

4 —

(Crenshaw, 1993)

BIBLIOGRAFIA

☒ Castro-Gómez, S. (2007) “Decolonizar la universidad. La hybris del punto cero y el diálogo de saberes”. A: Castro-Gómez, S. y Grosfoguel, R. *El giro decolonial. Reflexiones para una diversidad epistémica más allá del capitalismo global*. Bogotá: Siglo del Hombre Editores; Universidad Central, Instituto de Estudios Sociales Contemporáneos y Pontificia Universidad Javeriana, Instituto Pensar (79-92).

Crenshaw, K. (1993). “Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics”. A: Weisberg, K. *Feminist Legal Theory: Foundations*. Philadelphia: Temple University Press. (17-29).

Hill Collins, P. (1990). ☒ *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness and the politics of Empowerment*. New York: Routledge Classics.

Lander, E. (2003). “Ciencias Sociales: saberes coloniales y eurocéntricos”. A: Lander, E. *La Colonialidad del saber: eurocentrismo y ciencias sociales. Perspectivas latinoamericanas*. Buenos Aires: CLACSO. (11-40).

Lugones, M. (2008). “Colonialidad y Género: Hacia un feminismo descolonial”. A: Mignolo W. *Género y Descolonialidad*. Buenos Aires: Del signo (13-25).

Maldonado-Torres, N. (2007). “Sobre la colonialidad del ser: contribuciones al desarrollo de un concepto”. A: Castro-Gómez, S. y Grosfoguel, R. *El giro decolonial. Reflexiones para una diversidad epistémica más allá del capitalismo global*. Bogotá: Siglo del Hombre Editores; Universidad Central, Instituto de Estudios Sociales Contemporáneos y Pontificia Universidad Javeriana, Instituto Pensar (127-168).

Mohanty, Chandra Talpade. (2008). “Bajo los ojos de occidente. Academia feminista y discursos coloniales”. A: L. Suárez y Hernández, R. *Descolonizando el Feminismo: teorías y prácticas desde los márgenes*. Madrid: Cátedra (117-164).

Quijano, A. (2000). “Colonialidad del Poder, Eurocentrismo y América Latina”. A: Lander, E., *La Colonialidad del Saber: Eurocentrismo y Ciencias Sociales*. Buenos Aires: Clacso. (201-246).

Ochy Curiel

Ochy Curiel és activista i antropòloga. Teòrica del feminisme llatinoamericà, és portaveu del feminisme autònom, lèsbic antiracista i descolonial. Ha publicat diversos articles sobre la intersecció de raça, sexe i sexualitat, entre els quals destaquen *La Nació Recta: Anàlisi del discurs jurídic i el règim heterosexual des de l'antropologia de la dominació* (GLEFAS, 2013) i *Descolonització i despatriarcalització de i des dels feminismes de Abya Yala* (ACSUR- Las Segovias, 2015). Experta en antropologia social, actualment és docent de la Universitat Nacional de Colòmbia i de la Universitat Javeriana, i integrant de l'equip organitzador del Festival sobre documentals amb mirades crítiques i emancipadores Globale-Bogotá.